

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
и година XXI, 2012 и година I

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
и година XXI, 2012 и година I

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
и година XXI, 2012 и година I

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-методическо списание
и година XXI, 2012 и година I

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
историята на
биологията
географията
физиката

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
и година XXI, 2012 и година I

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
и година XXI, 2012 и година I

Философия

Българско научно-методическо списание
и година XXI, 2012 и година I

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
и година XXI, 2012 и година I

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

4

22 – 28 ЯНУАРИ
2015 г.

Мисловните карти формират креативност

*Откъс от „Да се научим да мислим:
мисловните карти – ключ към креативност
и нови идеи“*

Олга Константинова

Начално училище „Христо Ботев“ – Троян

Въображението и креативността са дадености, които съществуват от нашето раждане, и за да се формира една креативна личност, е нужно да дадем на детето всички необходими стимули за неговото развитие.

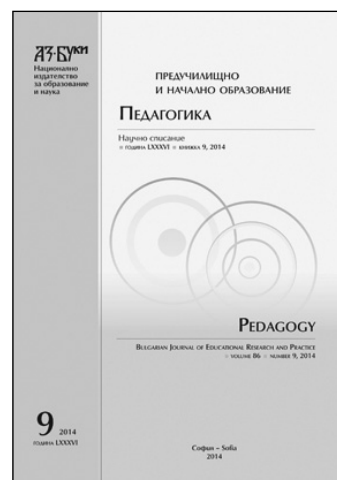
Изключително важна *цел* е **да покажем на малкия човек как да преработва своите спомени и знания, съзнателни и несъзнателни, и да ги трансформира в житейски опит.** Ежедневното му подпомагане да интегрира различните части на своята личност води до вътрешно осъзнаване, че е съвкупност от разнородни качества, характеристики и емоции.

Задачи:

1. Изясняване на понятието „креативност“ и осъзнаване на неговата важност за бъдещото израстване на малкия ученик.
2. Използване на „играта“ за мотивиране на децата да прилагат креативно си мислене.
3. Разработване и запознаване с техники и методи, стимулиращи креативното мислене, и подобряване на техните умения за справяне с различни нетипични ситуации.

Първата крачка за формиране на креативни деца с богато въображение е да им се даде възможност за придобиване на опит и познания, които ще запазят у себе си, докато пораснат. Трябва да се стимулират у тях инициативността, стремежът им към търсене

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 9/2014:

ПАМЕТТА НА ПОКОЛЕНИЯТА

Петър Дънов (Бейнсà Дунò) е и бележит педагогически мислител-хуманист (По повод на 150-годишнината от рождението и 70 години от кончината му) / *Любен Димитров*

НЕФОРМАЛНО УЧЕНЕ И ОБРАЗОВАНИЕ

„София – учещ се град“ – мобилен семинар в подкрепа на неформалното учене и образование в общността / *Силвия Николаева*

ДЕВЕТИ НАЦИОНАЛНИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ЧЕТЕНИЯ

ПЕДАГОГИЧЕСКО ЕЖЕДНЕВИЕ

Да се научим да мислим: мисловните карти – ключ към креативност и нови идеи / *Олга Константинова*

Портфолиото – алтернатива за успех на студентите от Педагогически колеж – Плевен / *Петя Марчева*

Приказката – средство за стимулиране на изучаването на английски език в начален етап / *Ренета Савчева, Вергиния Анастасова*

Изследователско обучение на ученици от начален етап по гражданско образование / *Анелия Нанкова-Нейкова*

Форми за по-добра адаптация на бъдещите първокласници в училище / *Таня Николова, Албена Фиданска*

Груповата работа и формиране на умения за оценка и самооценка на учениците в III – IV клас / *Мария Гугалова*

Забавното четене – четене с разбиране / *Мирела Кузманова*

Да запалиш искрата / *Дафинка Самарджиева*

На училище – с усмивка! / *Снежана Якимова*

Тиймбилдинг и неговото място в обучението в начален етап / *Емилия Пауникова, Даниел Андреев*

Учителят – еталон за формиране на детската личност / *Катя Коруджийска, Янка Маринкова*

Здравейте, пролетни празници / *Радка Павлова*

Адаптирани йога техники в час по математика за втори клас / *Таня Делякова*

Първите дни в училище – дни на адаптация и израстване на малките ученици... и на учителите / *Таня Илиева*

Ефективност на концентричното обучение по БДП в системата на общообразователната подготовка / *Таня Пеева, Анна Пашиова*

Православното вероучение – основа за формиране на нравствеността в началния етап на основната образователна степен / *Наталия Хумбаджиева*

Приключение с „Пътуващо сандъче“ / *Веселка Аршинкова*

ДОКТОРАНТСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Портфолио на ученика – новото предизвикателство в процеса на оценяване / *Силвия Тодорова*

ГОДИШНО СЪДЪРЖАНИЕ

на информация, експериментаторският дух – най-необходимите за креативността умения. Когато децата научат нещо сами, от своя личен опит, трудно после могат да го забравят. Чрез асоциациите, които те правят, учителят може да стигне до същината на възникналия проблем и да им помогне да променят или да обогатят отношението си към случващото се. Ако им покажем гори с елементарно познание за това, как работи собственият им ум, ще помогнем да променят не само начина, по който реагират на външни стимули, но и начина, по който гледат на себе си и на света като цяло. Умението да бъдеш креативен е нещо, което може всяко дете да открие у себе си, да го доизгражда с постоянство, да го развива.

В мозъчната кора се осъществяват сложни процеси като мисленето, представянето и планирането. Именно там се формират много от качествата и способностите, които се надяваме да видим развити у децата. Началният етап е период на интензивно интелектуално израстване, през който те се научават да мислят логично, да разбират причина и следствие и да решават типови задачи в различни житейски ситуации. Още Демокрит посочва, че знанието не е така важно, както разбирането. Учителят трябва да подгони знанието и да се стреми да учи учениците сами да го разбират.

Времето, в което живеем, изисква да направим учебния процес малко по-различен, малко по-забавен, по-интересен и нестандартен. Това довежда до търсене и използване на нови предизвикателства – мисловните карти и всички техники и игри, които спомагат изработването им. Образното моделиране стимулира генерирането на идеи, откриването на отношения и усъвършенстването на създадения модел.

Тази идея преминава през сериозни етапи, като в основата на всеки стои визуализираща техника. Чрез метода „Визуализиране“ могат по-лесно да бъдат запомнени някои събития, процеси и факти и да бъдат конструирани положителни виждания за процесите.

Етапи:

1. Креативни игри.
2. Методи и техники.
3. Практически тренинги.

I ЕТАП. Креативни игри

Още в началото на учебната година второкласниците се запознават със своя нов за учебната година герой – Малкото таласъмче от книгата на Николай Райков „Големите приключения на Малкото таласъмче“. То предлага на децата различни креативни игри. За да бъде и по-забавно откриването на играта, децата въртят пумпал, който ги отвежда

на някои от посочените на картата места: Дълбоката река, Голямата планина, Омагьосаната гора, Тъмната пещера и Вълшебната къщичка. Тук за тях винаги има по нещо скрито и с голямо нетърпение очакват поканата да се разхождат по картата с Малкото таласъмче. Към края на годината децата имат вече любими игри. „Измисли игра“ е една от тях – в средата на стаята, за да се вижда от всички, се поставя предмет, какъвто учителят е решил, например „гума“, „кубче“, „лист от хартия“, „декоративна щипка“, „монета“ и други. Всеки трябва да даде предложение как да се включи показаният предмет в игра. Идеите се записват на листче, после се четат и децата гласуват с предварително определени точки всяка идея. Първите 5 най-интересни игри се изиграват от класа. Така се раждат и елементарните бройки. Колкото повече се повтарят и изиграват игрите, толкова нови варианти се раждат.

Друга интересна игра е „Съвременен герой“. Децата от класа се разделят на две групи на произволен принцип. Всяка група трябва да определи на кой анимационен, филмов или приказен герой прилича съответният участник от групата група. Героите се записват на листчета, които се залепват на гърба на всеки участник, групите се подреждат една срещу друга и поред всеки участник се опитва да познае на кой герой е оприличен. Има право да задава въпроси, но трябва да му се отговаря само с „да“ или „не“, докато разбере какъв герой е.

Често се прибягва и до „Приказка-игра“. Използват се познати и непознати приказки, на които се интерпретира съдържанието, променят се героите, обстановката, та дори и понякога сюжетът. Този вид игри водят до развиване на езикова култура и креативността посредством желани стратегии и дейности на 8-годишните деца. Подобна е играта съчиняване на приказка без край. Важното е да са насочени към креативно развитие: самостоятелност, уникалност и богатство на въображаемите образи.

Интерес представлява играта „Опиши с гуми“ – себе си, мама, приятел, съученик. Един лист се разделя с прегъване на няколко части, в средата се записва името на описвания обект. Във всяко квадрантче трябва да се разположат гуми, с които се прави необходимото описание. Те могат да бъдат съществителни, прилагателни или глаголи. Игрите стават още по-забавни, ако се добавят цветове, музика, движения. Пример за това е играта „Словесни кули“, в която са включени движения. Отново децата са разделени на групи. Всеки участник трябва да мине през своя пост, да запише дума и да постави кубче. По предварително определено време децата строят своите словесни кули. Победител е този отбор, чиято кула е най-висока. Това означава, че са измислени най-много думи. Тази игра се играе при затвърдяване на съществителни, прилагателни, глаголи. По-труден вариант е, когато в условието се изисква да се записват словосъчетания или изречения. Всяка предложена идея се доразвива и разнообразява в нови варианти.

Изключително позитивна е играта „На интервю“. Обикновено класът играе роля на комисия, а споделящото дете е на интервю. Организацията е бърза, има наличие на идея, която трябва да бъде споделена, обсъдена и приета от целия клас. Тук няма правила. Има само въображение, образи, роли, ситуации, убеждения. Внушава се на децата, че са на важна среща и те трябва убедително да представят своята идея, за да се приеме от колектива. Интервюираният може да използва всякакви средства, за да е по-успешен, уверен и спокоен, че идеята ще бъде разбрана и харесана. В такива ситуации децата стават смели и неограничени. Често пъти се налага обсъждане, посочват се предимствата и недостатъците, посочват се силните и слабите страни, за да се стигне до най-доброто решение.

Стимулирането и развитието на креативността чрез игра допринася за преодоляване на стереотипните репродуктивни дейности на децата и е път за развиване на тяхната активност, богатство на въображението и оригиналност на мисълта, възприемчивост към нови и необикновени идеи и тяхното продуциране. Важното е да се чувстват свободни да изразяват мнението и чувствата си. От голямо значение е да се стимулира оригиналността на децата и оттам – тяхната сигурност и увереност в собствените им сили, тяхното самоуважение и лична преценка.

II ЕТАП. Интерактивни визуализиращи методи и техники

Според Р. Вълчев интерактивни са методите, обосновани на едновременното получаване на знания, развиване на умения и изграждане на нагласи чрез поставянето на учениците в ситуации, в които могат да си взаимодействат. Те са на основата на диалог, решаване на проблеми, съпреживяване.

„Асоциативният облак“ е познат на децата още от края на I клас, във II клас тази техника се доразвива и дообогатява. В средата се поставя понятието, най-често в рамка, наподобяваща облаче, около което с рисунки или ключови думи се обяснява, описва или характеризира съответното понятие. Тук мисълта се освобождава и може да се мисли в различни направления. Много често използваме „Игра на асоциации“. Взема се произволна книга, отваря се на произволна страница, по предварително указание се търси определен ред, а на реда – например 6-ата дума. Изважда се думата на бял лист, записва се и се прави облаче около нея. Позовавайки се на детските мисли, идеи и чувства, може да се достигне до разработването на нови асоциации и оригинални връзки. Много е важно да се възбуди любопитство и интерес към дадена игра и обикновено е добър знак, че има потенциал децата да се справят.

Брейнсторминг, или Мозъчна атака, като метод дава възможност за бързо провокиране на асоциации по дадена тема за кратко време – от 1 до 5 минути, کوшто се записват на дъската. Тези думи-асоциации могат да бъдат използвани за различни цели. Необходимата цел за нас е да се подготвят децата за изработване на мозъчни/мисловни карти. Всеки има право да развие своята идея независимо от това колко странна или неприемлива изглежда тя на останалите. Децата ще бъдат много по-креативни, ако ги убедим, че техните идеи могат да бъдат приложени, макар и в по-късен етап, като по този начин виждат полезността на своята работа. Това чувство за полезност може да бъде засилено чрез изясняване на целите: какво считаме за полезно и какво искаме да постигнем. По време на мозъчната атака е изключително важно да не се съди и оценява, а да се отвори място за всяка идея, позволявайки на съзнанието да се освободи от всякакви странични асоциации и притеснения. От психологическа гледна точка е важно и пространството за записване на идеите. Колкото то е по-голямо, толкова повече провокира за запълване с идеи. Цветовете също имат силно стимулиращо значение. Всеки път на провеждане на мозъчна атака се преминава през три етапа:

- а) подготовка;
- б) генериране на идеи;
- в) групиране, подбор и оценка на идеите.

За да не се губи време, предварително се изработват баджове с надпис „генератори на идеи“ и „експерти“, а също така трябва всеки учител да си има подръка интересни отличителни картончета или предмети, с които много бързо да разделя класа на 2, 3 или повече групи. В случая са ни необходими само две групи. Разясняват се правилата и задълженията на всеки участник от групите. Отново им се напомня, че трябва да изказват всякакви идеи, нямат право да правят коментари и каквито и да е изводи преди определеното време за творчество, а експертите си избират един представител, който записва предложенията на дъската, за да се виждат от всички. Ако по време на работа „генераторите“ шумят, това е нормално, даже хубаво. Децата трябва да изразят своите емоции заедно с идеите си, но едновременно с това да се учат да се изказват поотделно. Емоциите утихват при разклащането на една керамична камбанка.

Когато всички идеи бъдат формулирани, се дава думата на „експертите“. Те дружелюбно оценяват всички решения, избират най-добрите, а също така могат да предложат и свои. Хвалят се всички деца, обръща се внимание на активните и остроумните. При следваща игра ролите на „експертите“ и „генераторите“ се разменят. Важно е да не се забравя да „изключим“ мозъчната атака, която сме задействали, за да се премине към следващата учебна дейност.

Brainwriting = *Метод 6-3-5*. Всеки участник получава по един еднакво голям лист хартия, който предварително е разделен на три полета (вертикално) и шест реда (хоризонтално). По този начин всеки лист има по 18 квадранчета. Всяко дете изписва на най-горния ред една идея в първото квадранче и предава листа на следващото, седящо отгясно на него. Това занимание се повтаря 5 пъти (6-3-5-метода: 6 деца имат 3 идеи по 5 пъти). Така се създава голямо количество предложения. След като се предават всички предложения, най-доброто, най-интересното, най-хумористичното се изписва и дискутира. Ценното на този метод е, че всеки участник/участничка може да работи самостоятелно и да се вдъхновява от идеите на другите.

Mindmapping – *Мисловни карти*. Тази творческа техника се създава през 70-те години от англичанина Топу Визан. Тъй като мислите на човек не протичат в права линия, Визан стига до идеята, че трябва да се изхожда от едно водещо понятие, което да се намира в средата на листа, и от него да тръгват задължителни линии към четирите ъгъла на страницата.

Целият процес при изработване на Мисловни карти се състои от няколко стъпки:

1. Взема се бял лист, по възможност най-малко А4, малкият лист стеснява мислите и идеите.

2. Приготвят се цветни моливи, пастели, маркери.

3. В средата на листа се вписва ключова дума, около която ще се разсъждава. Всяка ключова дума може да стане начало на следваща, а следващата – на друга, и така се създават разклонения, т.е. мисли на различни нива. Ключовата дума (ключовите думи) може да бъде представена като картинка, това още повече активира детското съзнание и предразполага към мисловна дейност.

4. Записват се всички идеи и мисли, които връхлитат в момента, но мисълта непрекъснато трябва да се връща на централното понятие. За да се създаде мрежова организация, тези идеи се свързват с разноцветни дебели линии (клони), а ключовите понятия – в интересни цветни конфигурации, съответстващи на цвета на линията. Използват се различни по дебелина и цвят линии, които трябва да са толкова дълги, колкото прилежащите към тях думи.

5. Търсят се взаимовръзки на ключовите понятия. Процесът не е труден, развива

мисленето и въображението, тренира мозъка и дава практически резултати.

Помага да се учи лесно, да се запомня бързо, да се мисли нашироко. Децата трябва да се стимулират непрекъснато, че всяка изказана на глас мисъл има някаква стойност и трябва да се съхрани.

6. По възможност се пише печатно и с по-едри букви.

7. Би било добре да се работи с картинки, символи и цветове в различна форма.

8. Използват се стрелки за напречните линии между отделните разклонения.

9. Уточнява се времето за записване на идеите.

10. Поканват се отделни ученици да представят всяка идея.

11. Съвместно с учителя се обсъждат, без да се критикува, и се взема общо решение.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 9, 2014 г.

Поглед към образователната система в Кипър

www.strategies.azbuki.bg

Откъс от „The educational system in Cyprus“

Melpo Thoukididou

University of Sofia

Background information on Cyprus

In order to clarify the educational system of Cyprus it's important to note a brief description of Cyprus' history which has significantly influenced the development of the leadership and management of the educational system. Cyprus is an island state (9,251 square kilometers) in the Eastern Mediterranean and has a population of approximately 804,435. In the last five centuries Cyprus was conquered by the Ottomans (1571 – 1870) and then passed to the British Empire. It achieved its independence from Britain in 1960, becoming the Republic of Cyprus. The country was divided in 1974 after the Turkish invasion of the northern part of the island and a settlement is still being sought. It is therefore undeniable that every part of life in Cyprus (economy, education system and the society) has been inevitably influenced by Cyprus' own history (Republic of Cyprus, 2010) and, as it is claimed, Cyprus educational system has been created by the impact of foreign societies and became the one we know nowadays (Papadakis, 2008; Trimikliniotis, 2004).

Purposes and goals of the Cyprus

A worldwide-*recognised* Government governs the non-occupied part of Cyprus; the Minister of Educational and Culture has the responsibility for the Education of Cypriots. The purposes and goals of the Cyprus Education system are included in the Annual Reports and in the Analytical program the Ministry of Education and Culture is publishing.

Заглавието е на редакцията

Главен редактор

Проф. д-р Ирина Колева
E-mail: kolevaira@gmail.com

Редактори

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Албена Миланова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.org

Съдържание на сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 6 /2014:

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Адаптиран модел АЛАСТ за развитие на рефлексивна компетентност чрез обучението по биология / Иса Хаджиали, Наташа Цанова, Надежда Райчева

**НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
И ПАРАДИГМИ**

Синдромът „неприемане на Другия“ и другостта във философско-педагогически план / *Лучиян Милков*

Статус на наративната педагогика в системата на педагогическото мислене / *Любомир Попов*

**ОБРАЗОВАНИЕ
ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ**

The Education System in Cyprus / *Melpo Thoukididou*

**ОЦЕНЯВАНЕТО
В УЧИЛИЩНОТО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Анализ на постиженията на българските ученици по природни науки в PISA 2006, 2009, 2012 през призмата на трите фактора – учебни програми, преподаване и оценяване / *Гая Шуманова, Катя Минева, Лили Самуркова, Надка Филипова*

ГОДИШНО СЪДЪРЖАНИЕ

Basic purpose of Cyprus education system is to create citizens who are complete, responsible and democratic, and who will have the potentials and the abilities to respond at the needs and demands of a modern and constantly changing world. At the same time they should be ready and capable to contribute with their motion and action in the political, financial and social progress of the Country and also of the wider European family, of which we are a vital member (Constantinou, 2005).

Within the more specific goals are to identify the right of people, who faces circumstances of poverty and social exclusion to live with dignity and fully participate in society, to increase the public participation in the political and social life, making noticeable the impact and the responsibility of all in fighting poverty and marginalization, increase social cohesion in order to be no doubt that society as a whole is not benefited by poverty.

As it is mentioned in the Report of the Committee for the Educational transformation one of the basic goal of it, is to create a democratic school which facilitates the social inclusion of all children against lacks from the system and social marginalization.

Meaning that the creation of a school, within which all the children can be educated, regardless of any particularity they might have, to be prepared for a common future, in which no child is excluded from gaining all the supplies necessary that will make it a educated citizen.

As it is underlined in the introduction of the new analytical programs “ensuring of equal participation of all children in education is a basic principle of the analytical program” because “every child” based on the United Nations agreement for the rights of children, “has the right to gain all those necessities that characterize an educated person of the 21st century” (Ministry of Education and culture, 2008, p.4.).

Therefore, the new analytical program is organized and applied focusing on the providence of effective prevention and elimination of negative consequences that commonly follow children with disabilities, challenging domestic environment, financial difficulties and different cultural backgrounds.

The above-mentioned purposes are coming to be full field by the development in Cyprus of a democratic and humanitarian school, within which no child is excluded, marginalized, stigmatized, despised and is unhappy due to a particularity. A school within which, a environment of mutual respect of the human dignity is dominating, and within which students have the right and the possibility not to live their childhood as a period of exhausting preparing for the adult life but to experience the most creative and happy periods of a human life.

One, equally important goal that was set for this school year is the development of a peaceful culture of peaceful cohabitant, mutual respect and collaboration of Greek Cypriots and Turkish Cypriots with goal the elimination of the occupation and the reunion of Cyprus. Closing this reference of the goals of the Cyprus Education system, the ministry of Education and Culture (M.O.E.C), aims to be continued also next year the promotion of creativity and innovation. Thus, the Ministry of Education and Culture aims to enhance and promote creativity of teachers and students and introduce innovation in all levels of education. At the same time it aims to the growth of critical thinking and transforming students to individuals that will handle information effectively, to pursuers of knowledge and not passive and inactive receivers (Ministry of Education and Culture,2008).

Cyprus Educational System

The educational system of Cyprus is highly centralized. Centralization was adopted by Spyridakis from the very beginning (1960) because he believed that education could not be left entirely to local school committees whose viewpoint was „essentially narrow“ and in order to „bring the hitherto disorganized education into definite shape“ (Eleftheria, 1923). According to Trisokka (2008), „Ministry of Education and Culture is the policy making and administrative body of the Government for education“ (p.38). To be more specific, the Ministry of Education and Culture is responsible for the administration of education, the enforcement of education Laws and in the preparation of education bills. It prescribes syllabuses, curricula and textbooks.

The construction, maintenance and provision of equipment of school buildings are the responsibility of School Boards under the supervision of the Technical Services of the Ministry of Education. The school Boards related to education have no say in purely educational matters and their members receive no remuneration. Each year they submit their budget for the next school year to the Ministry of Education and Culture for approval.

The Education Service Commission is a part of Ministry of Education and Culture, chosen by the President of the Republic and it is mainly responsible for the transfers, appointments and the promotions of all teachers among Cyprus (Ministry of Education and Culture, 2008).

According to Solsten (1991) the Cypriot education system is divided into the pre-primary and primary schools, secondary general and secondary technical/vocational schools, and special schools for the blind, deaf and other teachable handicapped person. Flowingly, more details on these stages will be provided.

Pre-Primary Education

It is offered in Kindergartens for children age 3 – 5 8/12 under the jurisdiction of the Ministry of Education and Culture. The compulsory pre-primary years is considered part of basic education. There are also day nurseries under the Ministry of labour and Social Insurance mainly proving care and protection to children aged less than 3 years.

Primary Education

Primary education in public schools is compulsory and caters for children who reach the age of 5 and 8 months, over a six-year period. There are no formal completion examinations, so readiness to proceed to secondary school is assessed by on-going evaluations throughout the learning period. A pupil cannot enter secondary school, however, without a leaving certificate which confirms completion of primary education.

The primary school year is divided into three trimesters, beginning in September and ending in June with two-week breaks at Christmas and Easter. The school day begins at 7.45 a.m. and ends at 1.05 p.m. on a five-day week timetable. Primary school subjects are compulsory. Teachers are provided with textbooks and advice on how to implement the national curriculum.

Secondary Education

It is pursued mainly at public schools, but there are also a few private schools. Secondary Education encompasses two stages. Stage one is offered in Gymnasiums, and stage two in the Lyceum and Technical/Vocational Schools. Attendance is open to all schools without any examinations, and since 1985/86 attendance at the first stage has been compulsory.

Stage one-Secondary General (Gymnasiums): Schools in this category are the Gymnasiums, which comprise the first three grades, and the emphasis is on general subjects and humanities.

Stage two: It encompasses two sub-categories:

1. The Lyceums: Schools in this category comprise the last three grades, and the emphasis is on specific subjects, specialisation begins in the first grade. In the previous years pupils had to choose one of the five main fields of specialisation e. g. Economics, Science. As from the school year 2000/01, the Unified Lyceum was introduced and pupils have to choose subjects instead of fields.

2. The Technical/Vocational schools: In these schools pupils choose subjects and not fields of study. Schools in this category aim at providing local industry with technicians and craftsmen. These schools accept pupils at the last three grades, beginning in the first grade. Each school has two departments, the technical and the vocational. The technical lays emphasis on theory and practice in science and technical knowledge and skills, while the vocational department provides training for craftsmen and various service trades.

Higher Education

Access to higher education is subject to the results of the entrance examination. Higher education institutions include public universities and tertiary-level institutions offering professionally-oriented programmes, and a number of private tertiary education institutions. Professionally-oriented programmes lasting one to three years lead to the award of a certificate (one-year programme), a diploma (two-years programme) or a higher diploma (three-year programme). Universities offer undergraduate programmes in a variety of fields. The duration of programmes leading to the award of a bachelor's degree is normally four years, equivalent to 240 ECTS (European Credit Transfer System). Full-time master's degree programmes normally take one and a half to two years to complete (equivalent to 90 – 120 ECTS). The University of Cyprus also offers postgraduate programmes leading to a doctoral degree after three to eight years of study (usually four years), including research.

The school year is divided into two semester (into three terms until 2009) and consists approximately 180 teaching days at the primary level and 161 teaching days at the lower secondary level; classes are held five days a week (Monday to Friday) from any day during the first ten days of September until 20 June in the case of primary education, any during the first ten days of June for lower secondary, and during the last ten days of May for upper secondary. The exact dates are defined every year by the Ministry of Education. (Eurydice, 2011). The academic year consists of thirty weeks, divided into two semesters (September-January and January-May).

Пълния текст четете в сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 6, 2014 г.

Краят на многонационалните държави

Откъс от „Разпадане на многонационалните държави в Средна и Източна Европа през 90-те години на XX век. Причини и последици (академично слово)“

Ян Рихлик

Карлов университет – Прага

Словашкият етнолингвист Вилям Мрушкович изброява 109 етнически единици в Европа, от които около 60 са оформени вече като съвременни нации. Смята се, че в целия свят подобни етнически единици са най-малко 6000. Точният им брой не е възможно да се установи, защото тези единици не са постоянни – едни изчезват, а други се появяват, смесват се и се делят. Всяка такава етническа общност може при благоприятни условия да стане един ден осъзната нация. А всяка осъзната нация, след като нейните културни нужди са осъществени, се стреми да си създаде собствена национална държава, в която желае да събере всички сънародници, или по-точно: всички хора, смятани съгласно съответната национална програма за сънародници.

Трудно, разбира се, можем да си представим 6000 държави и държавички на нашата планета. Конфликтите между тях за смесените етнически територии биха довели със сигурност до световна война с катастрофални последици. Ние не знаем защо една етническа общност започва да се развива в посока към нацията, а друга – не. Не сме способни да стопираме този процес, ако вече е започнал, и освен това нашите възможности за регулирането му са твърде ограничени. И щом не можем да спрем протичащите етнически процеси, обикновено

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdm@abv.bg

Редактор
Албена Миланова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 6/2014:

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ ГРАНИЦИ

„Последната“ война / *Борислав Гаврилов*

Разпадане на многонационалните държави в Средна и Източна Европа през 90-те години на XX век. Причини и последици / *Ян Рихлик*

ОТ ДРЕВНОСТТА ДО ДНЕС

Ранновизантийско сребърно блюдо от Североизточна България (опит за анализ век по-късно) / *Георги Димов*

Църква и религия в Кралството на вандалите и аланите при кралете Гейзерих (428

Избрано

– 477) и Хунерих (477 – 484)
/ Антоан Тонев

Спомоществателната активност на Пулиеви през епохата на Възраждането / Ивайло Найденов

ПОДХОДИ В ПРЕПОДАВАНЕТО

„Вятърът на промяната“
– възможна ли е промяна? /
Кина Котларска

В ПАМЕТ НА

„Историята, която усмихва“ – сборник в памет на проф. Румяна Кушева / Красимира Табакова

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Нов изследователски курс към българите в Унгария / Валентина Ганева-Райчева

ПАЗИТЕЛИ НА ПАМЕТТА

40 години тракийски съкровища смайват света / Стоян Денчев

Дигитални приложения към изложбата „40 години тракийска изложба по света“ / Валерия Фол

ГОДИШНО СЪДЪРЖАНИЕ

не можем да спрем и етническите конфликти, свързани с тях. Можем обаче да наблюдаваме тези процеси и запознавайки се с тях, да се опитаме да намалим негативните последици. Създаването и разпадането на три многонационални държави в Средна и Източна Европа, което имахме възможността да наблюдаваме през XX век, ни даде много полезен материал в това отношение.

По-голямата част от европейските народи се формират като нации не в собствена национална държава, а рамките на различни мултиетнически династични държави, които през XIX век се превръщат в многонационални. До края на Първата световна война в Европа съществуват три такива мощни многонационални империи: Османската, Руската и Хабсбургската. Османската империя оставам настрана, тъй като постепенната трансформация на една теократична империя в национална държава не е характерна за европейските националнотворчески процеси през XX в. Царска Русия, от друга страна, показва едно от възможните решения на сложните национални проблеми в многонационалната империя. През XIX в. руските власти правят опит да наложат на своите поданици руската държавна идея, свързана с традициите на православие и руската култура. На практика това означава русифициране на неруското население, като определени изключения представляват финландците и – поне до 1863 г. – и поляците, което има своите политически причини. Този опит завършва като цяло с неуспех – вярно е, че част от неруското славянско население приема руска идентичност, но споменатият опит води на практика до обратното – до съпротива срещу руската национална и държавна идея, което ясно се вижда през Първата световна война.

Хабсбургската империя представлява като цяло, след австроунгарското изравняване, т.е. след 1867 г., смесен тип. В източната, унгарската част, унгарците се опитват да асимилират неунгарското население и да превърнат Унгария в национална държава по образеца на Франция, т.е. въвеждат по принцип същите методи, както царска Русия. Но в западната, австрийската част, се въвежда друг модел. Австрия се декларира открито като многонационална държава, в която няма определена държавнотворческа нация и следователно няма и малцинства (тъй като не

може да има малцинство там, където няма болшинство). Австрия даже *de jure* няма гържавен език, а само служебни езици, употребявани в отделните провинции – макар че, разбира се, на практика като *lingua franca* служи немският, езикът на двора, императора и столицата. Член 19 на австрийската конституция от 21 декември 1867 г. заявява, че всички народи в империята и техните езици са равноправни и равностойни (*gleichberechtigt*), както и че всеки народ има правото сам да развива собствената си училищна система. Поради това народите в Австрия се развиват свободно и през XIX век там се формират съвременните нации, които не се различават по нищо от нациите в Западна Европа – с изключение на факта, че нямат собствени национални гържави. Австрийските нации не разрушават Австрия поради това, че са били потискани в нея, а тъкмо обратното – поради това, че са стигнали – с помощта на самата Австрия – до момента, когато рамките на многонационалната гържава са им станали вече тесни. Трябва да се добави още, че въпреки всеобщото мнение икономическият фактор в случая не играе основна роля. За чешката и словашката буржоазия например създаването на Чехословакия не предлага никаква икономическа изгода, а тъкмо обратното – представлява категорично загуба, тъй като се губят пазари.

Политиците, събрали се във Версай през 1919 г., приемат следната опростена формула: старата монархия е, първо, недемократична и второ – национално несправедлива, а затова и нестабилна. Новите гържави наследнички ще бъдат демократични и национални и поради това ще бъдат стабилни. Разбира се, съглашенските политици добре осъзнават, че създаването на тези нови национални гържави ще доведе до появата на големи национални малцинства, откъснати благодарение на новите политически граници от собствените си национални гържави. Тяхната илюзия се състои в това, че ако на малцинствата се гарантират малцинствени права, те ще се успокоят и ще приемат статуквото *status quo*. Версайското решение на националните въпроси обаче още от самото начало включва няколко основни грешки.

На първо място, новите гържави – наследнички на Австро-Унгария, като Полша, Чехословакия, Югославия, се декларират като национални гържави, но всъщност са само малки копия на несъществуващата вече Хабсбургска монархия. Всички нови гържави притежават големи и силни национални малцинства, при това недоволни от факта, че не могат да живеят в собствената си национална гържава, намираща се отпътък границата. Малцинствените права, гарантирани със специални договори в повечето гържави, като Полша, Кралството на СХС, Румъния и Гърция, не се спазват и Полша например откровено денонсира през 1934 г. договора. Но даже и Чехословакия, която спазва договорите си и даже с вътрешното си законодателство разширява правата на малцинствата, не е в състояние да удовлетвори и немското, и полското, и унгарското население – ясно е например, че поляците в областта около гр. Тешин, които представляват там автохтонно население, нямат никаква причина да живеят в Чехословакия, след като биха могли да живеят в собствената си национална гържава, т.е. Полша.

На второ място, Чехословакия и Кралството на СХС, от 1929 г. – Югославия, всъщност не биха могли да бъдат определени като национални гържави, даже и без малцинствените си проблеми, тъй като са създадени върху измислените идеологии на чехословакизма и югославизма. В Чехословакия чехите и словаците са смятани за единна чехословашка нация, ползваща два варианта на един и същ език, също както в Югославия пък сърбите, хърватите и словенците са смятани – особено по време на кралската диктатура след 1929 г. – за единна югославска нация. И двете гържавни идеологии нациеняват и преувеличават ролята на езика при формирането на националната идентичност. Но в случая езикът всъщност не е толкова важен: и в Европа, и в света познаваме много народи, които си служат с подобни, взаимно разбираеми езици, или даже с един и същ език, и въпреки това безспорно са различни един от друг, тъй като са имали различна историческа съдба и съот-

ветно имат и различно национално съзнание. Езиковата близост не е достатъчно основание да се съединяват осъзнати и вече окончателно оформени нации, каквито през 1918 година вече са чехите и словаците или респективно – сърбите, хърватите и словенците. За словаците например е трудно да приемат чешката история и свързаната с нея чешка гържавна традиция и идея като собствени, при положение че никога не са живели в границите на старата чешка гържава. От друга страна, хърватската гържавност е също толкова гревна, колкото и сръбската. Трудно биха могли следователно хърватите да приемат новата гържава, построена просто като разширена сръбска гържава. Същия проблем можем да видим и в междувоенна Полша. Какво отношение би могло да има украинското население към полската гържава, след като тя, естествено, е възрогена на базата на полската гържавна традиция, която е чужда за украинците?

На трето място, политиците надценяват и ролята на демократичната система. Особено в чешката и словашката история често се представя аргументът, че Чехословакия остава в междувоенния период единствената демократична гържава в Средна Европа и че именно демокрацията е базата, която би трябвало да обединява всички народи на младата република. Но демокрацията не може да играе такава роля: защо един поляк или словак да живеят в демократична Чехословакия, а не в демократична Полша или Словакия? В края на тридесетте години, преди Втората световна война, Чехословакия наистина остава последната и единствена демократична гържава в региона, но в началото на междувоенния период нейните съседи не са по-малко демократични. Вярно е, че Чехословакия, Полша и Югославия са унищожени най-вече в резултат на агресията на нацистка Германия на Адолф Хитлер (в случая на Полша – и с помощта на СССР), която използва вътрешните им национални противоречия. Но това не означава, че трите гържави биха успели да разрешат националните си проблеми и че в една по-дълга времева перспектива например не биха се разпадали и без Хитлер.

В Русия още Февруарската революция от 1917 г. довежда до постепенното разпадане на империята. Съветските болшевици, които завземат властта през есента на същата година, смятат, че знаят и имат решение на националния въпрос.

Според комунистите националните противоречия са единствено продукт на капитализма, така че с премахването му и с победата на социализма те ще изчезнат от само себе си. Комунистите предлагат и ново решение на националните проблеми на Русия – създаването на Съветския съюз като световна федерация на съветските социалистически републики. И наистина, според първия проект СССР е трябвало да бъде световна федерация, а не федерация на нациите на някогашната царска Русия. Но скоро става ясно, че отделните нации на бившата царска Русия не желаят да живеят в подобен съюз, правилно смятан както от самите руснаци, така и от грузите, неруски народи в СССР, а също и от външния свят, просто за нова форма на старата Русия. Още през 1917 г. се отцепват финландците, през 1918 г. – литовците, латвийците, естонците, а независимост провъзгласяват украинците, белорусите, грузинците и азербайджанците. Тъкмо затова укрепилата се вече съветска власт забравя паролата за правата на народите на самоопределение и със сила привлича отцепените нации обратно: най-напред украинците, белорусите, грузинците и азербайджанците, а през 1940 г. – и балтийските нации. Финландците се спасяват от подобна съдба само поради примесечната си съпротива по време на т.нар. „зимна война“ от 1939 – 1940 г. Разбира се, населението на присъединените територии, без оглед на социалната или класовата си принадлежност, не чувства никакви симпатии към съветската гържава, което ясно се вижда през 1941 г., когато масово бяга от Червената армия и приема германския вермахт не като окупатор, а като освободител. Даже фактът, че по-голямата му част много скоро ще се окаже разочарована от германските освободители, не променя отрицателното отношение към СССР след войната.

Събитията по време на Втората световна война, а и след нея, показват, че федерацията от съветски тип не е способна да решава националните проблеми. В режима от съветски тип федерацията винаги е само формална. Комунистическата диктатура е построена върху принципа на така наречения демократически централизъм, т.е. върху пирамидална структура на властта, в която по-ниските равнища на властта са подчинени на по-високите. Но подобна военна организация на практика е противоположна на принципа на федерацията, която предполага силна децентрализация и автономни действия на отделните федерални части, без да могат федералните органи да се намесват. Резултат от т. нар. социалистическа федерация е фактът, че независимо от националния състав на партийните и държавните органи, политическите решения винаги се взимат в центъра на федерацията, от политбюро на партията, която остава единна. Отделните части на федерацията не могат да решават своите проблеми самостоятелно и поради това гражданите, принадлежащи към съответните нации, се смятат подчинени на най-силната нация, тъй като по принцип в нейната столица е центърът на политическата власт. Затова и в СССР руснаците приемат целия съюз за своя държава. В техните очи СССР е просто разширена Русия, а също така отвън СССР е смятан за Русия, както и всички нейни граждани – за руснаци. Естествено, за неруснаците това е неприемливо и даже обидно, защото по този начин се подценява тяхната култура и идентичност.

Съветският модел на федерация е наложен след войната най-напред в Югославия, а след 1968 г. – и в Чехословакия, макар че и в двете страни едновременно се възприема и идеята за близостта на съставляващите федерацията народи. Проблемът обаче е до голяма степен същият както в СССР. Чехите нямат проблем да възприемат цяла Чехословакия като своя национална държава, която обаче за тях е по-скоро разширена на изток чешка държава, а и в чужбина Чехословакия е смятана просто за Чехия. Това, разбира се, гразни много словаците, които при това се идентифицират на първо място със Словакия, а не с Чехословакия като цяло. По същия начин и в Югославия сърбите, а до определена степен и черногорците, нямат проблем да се идентифицират като югославяни. Тук обаче се срещаме и с един общ проблем на многонационалните държави, който не е свързан вече по никакъв начин с комунистическия режим – ние сме свикнали да възприемаме света на принципа „една държава – една нация“, и то обикновено така, че всяка държава за нас е национална държава на доминиращия етнос. Останалите народи стават някак „невидими“ и затова, както е в случая с Югославия, те просто „изчезват“ при поглед отвън. Това изобщо не е проблем само на страните от Източна Европа. В целия свят и днес хората говорят за Англия, имайки предвид Великобритания, а ако някой от вас, уважаеми гами и господа, утре пътува за Барселона, той вероятно ще каже, че пътува за Испания.

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 6, 2014 г.

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз Буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз Буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

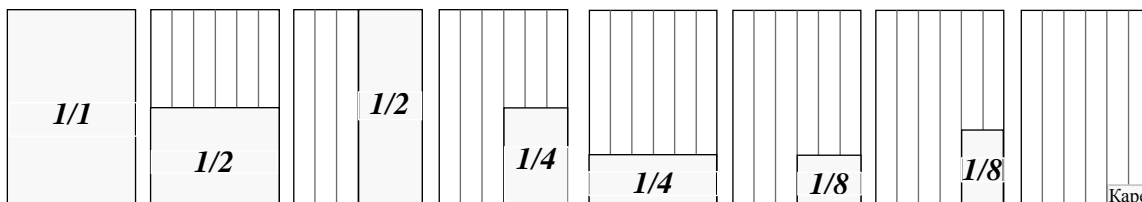
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница - 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница - 256 мм/194 мм - 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница - 256 мм/97 мм - 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница - 125 мм/97 мм - 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:

4 лв. на кв. см;

Цена за последна страница:

2 лв. на кв. см.

2. Вложки - 1000 бр. - 80 лв.

Научни списания на издателство „Аз Буки“

1. Цена за вътрешна страница (в лева)

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз Буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз Буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2012 г.